

บทคัดย่อ

โครงการวิจัย รูปแบบการจัดการตนเองด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชน ผ่านกระบวนการ CBR “ปั้นตำ หน้าหมู” วิถีคนลำพูน นครแห่งทุนทางวัฒนธรรมชุมชน มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อทบทวนการจัดการตนเองด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่รูปธรรม (สื่บคั่น) 2) เพื่อศึกษารูปแบบการปรับตัวของการจัดการตนเองด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชน ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม (สื่บคั่นและพื้นฟู/ตบแต่ง) 3) เพื่อศึกษากระบวนการสนับสนุนการจัดการตนเองด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชน (พื้นฟู/ตบแต่ง) และ 4) เพื่อหาแนวทางการขยายผลการจัดการตนเองด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชน (เปิดบ้านเปิดเมือง/เชื่อม ขยายผล)

ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า

1. **จัดการตนเอง** ด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชน ผ่านกระบวนการ CBR ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม วิเคราะห์ในเบื้องต้น มองเห็นได้ว่า ตัวแทนชุมชนท้องถิ่น มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยมากขึ้น มีความรู้สึกร่วมในการวิจัย สมาชิกของผู้วิจัย ตระหนักได้ว่า งานวิจัยท้องถิ่นมิได้มีเป้าหมายเฉพาะการได้มาซึ่งความรู้ความเข้าใจในชุมชนเท่านั้น แต่ยังต้องการ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านและภาคี การสร้างตัวตนและพื้นที่ทางทุนวัฒนธรรมของชุมชนมีการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม มีการจัดเวทีเสวนาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อชี้แจงรายงานผลการดำเนินงานต่อชุมชนซึ่งเป็นผู้ร่วมวิจัย สอบถามรับฟังความคิดเห็นของชุมชน ซึ่งมีใช้เพียงประเด็นการจัดการตนเองของชุมชนเท่านั้น มีหลายหลายประเด็นที่ชุมชนเสนอแนวคิดเห็นต่างๆ เพื่อเป็นข้อมูลในการสร้างตนเองของชุมชน หรือสร้างพื้นที่ทางสังคมของชุมชน ทั้งนี้ได้รับรู้ถึงแนวคิดของชุมชนที่มีต่อการในการดำเนินการของภาครัฐเพิ่มเติม โดยปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ทีมวิจัยชุมชนมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ที่ตรงกันของการวิจัยครั้งนี้ คือ ความรู้และทักษะของนักวิจัยท้องถิ่น การลงพื้นที่ของการวิจัยอย่างสม่ำเสมอ รายงานปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการปฏิบัติการ ทั้งนี้มีการพัฒนาทีมงานคน เนื่องจาก เป็นวิธีการพัฒนาทีมงานที่เหมาะสมเพื่อที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของโครงการวิจัย

2. **รูปแบบของการปรับตัวของการจัดการตนเองด้วยทุนทางวัฒนธรรมชุมชน** พบว่าปัจจัยภายนอกส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ กระบวนการดำรงชีวิตการทำมาหากิน เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตในด้านต่างๆ การดำรงชีวิตในลักษณะของวิถีพอเพียงเริ่มลดลง เป็นไปตามปัจจัยและภาวะเศรษฐกิจภายนอก การพึ่งพาตนเองลดลง มีความต้องการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐเพิ่มขึ้น ตลาดภายนอกเป็นตัวกำหนดผลผลิตภายในชุมชน เห็นได้อย่างเด่นชัดคือ การแกะสลักไม้ ที่ต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามความต้องการของตลาดลักษณะการผลิต เป็นรูปแบบเชิงอุตสาหกรรมที่อาศัยพึ่งพาตลาดภายนอก ที่เชื่อมโยงไปสู่ตลาดโลก เหตุผลส่วนใหญ่เกิดจากต้องการเงินสด สำหรับค่าใช้จ่ายในครัวเรือนที่เพิ่มขึ้นด้วย รวมถึงค่านิยมในการส่งบุตรหลานในการศึกษาในสถานที่ศึกษาที่มีชื่อเสียงมีการแข่งขันกันสูง เพื่อวัตถุประสงค์ในการเข้าทำงานในนิคมอุตสาหกรรม งานเอกชน หรืองานราชการ จึงทำให้ครอบครัวต้องหารายได้ให้มากขึ้น

การดำรงชีวิตเป็นระบบพึ่งพาความสะดวกในการบริโภคเพิ่มมากขึ้น ต้องการความสะดวกสบายมากขึ้นมีความนิยมในการซื้อสินค้าจากร้านที่ทันสมัย มีความต้องการเครื่องอำนวยความสะดวก

สะดวกเพิ่มขึ้น เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ เครื่องคอมพิวเตอร์ ความนิยมในการบริโภคอาหารกล่อง หรือสำเร็จรูปเพิ่มมากขึ้น

อาชีพการเกษตร จากเดิมผลิตเพื่อบริโภคเปลี่ยนไปเป็นผลิตเพื่อค้าขาย มีพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวเข้ามา จากยาสูบ เปลี่ยนเป็นลำไยนอกฤดูเริ่มได้รับความนิยมจากชาวบ้าน หรือเกษตรกรในพื้นที่มากขึ้น เนื่องจากกลไกทางการตลาดราคาขายที่ดีกว่าผลผลิตตามฤดูกาล ในอดีตที่ผ่านมา ได้มุ่งเน้นไปที่การลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตร เกษตรกรในชุมชนแม่ทา มักทำการผลิตสินค้าเกษตรโดยมุ่งตอบสนองความต้องการของตลาด หรือความต้องการของผู้บริโภคเป็นประการสำคัญ เกษตรกรมักจะผลิตสินค้าเกษตรโดยพื้นฐานชนิดเดียวกันและซ้ำกันหลายปีอย่างต่อเนื่อง การผลิตสินค้าโดยมุ่งเพื่อขาย จึงประสบกับปัญหาขาดตลาดรองรับ ผลผลิตต้องพึ่งพาพ่อค้าคนกลาง

3. ในปัจจุบันเริ่มนำเอาเกษตรแบบพอเพียงโดยประยุกต์แนวคิดเรื่องเกษตรพอเพียงตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ในรัชกาลที่ 9 มาใช้ในการดำเนินชีวิตและคนในชุมชนให้รู้จักคำว่าพอเพียง มีการสร้างงานในท้องถิ่นด้วยตนเอง รักในวิถีวัฒนธรรมการอยู่กินในท้องถิ่น ที่เรียบง่ายสงบสุข ชยัน ประหยัด สุขภาพดี ชีวีเป็นสุข ตามหลักการพึ่งตนเอง คือ “ปลูกสิ่งที่กิน กินสิ่งที่ปลูก” เน้นการแบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันพึ่งพากันในชุมชนหมู่บ้าน สร้างความสามัคคีให้แก่นคนในชุมชนเพื่อทำให้ชุมชนเป็นชุมชนที่เข้มแข็งและน่าอยู่สืบไป

ป่าชุมชน ได้รับการดูแลมากขึ้น มีระเบียบ กฎหมายเชิงนโยบายจากภาครัฐ ช่วยส่งเสริมให้เกิดป่าชุมชน จากพื้นฐานวัฒนธรรม คนกับป่าไม่ยังคงรักษาอยู่ในรูปพิธีกรรม เช่น การเลี้ยงผีขุนน้ำ ยังคงมีอยู่ในปัจจุบัน ทั้งนี้มีการตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนมีความชัดเจนในรูปแบบของคณะกรรมการจัดการป่าชุมชน

4. องค์ความรู้ ของชุมชนในตำบลทาทุ่งหลวง ประกอบด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นและความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตของชาวแม่ทา ที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมายาวนานจากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งจากอดีตถึงปัจจุบัน ทำให้เกิดความหลากหลายของความรู้ที่นำมาใช้ประโยชน์ได้ และสร้างสมดุลในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูลกัน และความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ สามารถนำมาใช้ในทางปฏิบัติได้ มีความหลากหลาย มีความพยายามในการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมเพื่อตอบสนองเป้าหมายหรือความต้องการของชุมชน

ในการวิจัย ครั้งนี้ เป็นการทำวิจัยร่วมกับชุมชนในท้องถิ่น โดยการระดมสมองจากผู้ทรงคุณวุฒิต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปราชญ์ ผู้รู้ ผู้นำท้องถิ่น ครู อาจารย์ มีการวิเคราะห์ความต้องการดูแลจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นโดยเริ่มจากการเก็บข้อมูลเบื้องต้น โดยมีนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการวิจัยให้ดำเนินการไปได้ โดยไม่ใช้หลักของการวิจัยด้วยตัวนักวิจัยเอง โดยมีจุดเน้นให้ชุมชนได้เสนอแนวทาง ของการจัดการตนเองด้านต่าง ๆ หารือคำตอบจากชุมชนอย่างแท้จริง ศึกษาปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น จนเป็นสาเหตุทำให้ชุมชนต้องจัดการตนเอง โดยใช้หลักการ ปันตา หน้าหมู (หลักประชาธิปไตย) โดยคนชุมชน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมกันจัดการตนเอง โดยให้กระบวนการวิจัย มีลักษณะ เป็นเครื่องมือ เสริมสร้างพลังชุมชนในการจัดการปัญหาหรืออุปสรรค จนนำไปสู่การปรับปรุงวิถีชีวิตชุมชน และในที่สุดชุมชนเองเมืองมีการจัดการตนเอง

ได้แล้ว ก็เกิดความเข้มแข็งสามารถสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนได้ การวิจัยครั้งนี้ มุ่งให้ชุมชนเองเกิดความรู้สึกระหนักในความสำคัญของชุมชน ตระหนักในความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างมีความสุข พึ่งพาตนเองได้โดยไม่จำเป็นต้องรอความช่วยเหลือจากภาครัฐเพียงอย่างเดียว ชุมชนเข้าร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มจนถึงปลายทางของการวิจัย โดยมีได้เน้นที่ผลงานการวิจัยในทางวิชาการ แต่มุ่งเน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีบทบาทหลักที่เริ่มตั้งแต่กระบวนการคิด ทำ ร่วมกัน พร้อมทั้งช่วยกันค้นหาที่มา ค้นหาประวัติศาสตร์ของชุมชน พร้อมทั้งร่วมกันค้นหาปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อนำข้อมูลมารวมกันเพื่อหาข้อสรุป เพื่อต้องการหาคำตอบอย่างเป็นระบบด้วยการลงมือทำจริง